

8. HAFTA

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Sözlü ve yazılı anlatımda başarılı olabilmemiz için dili doğru kullanmamız gerekir. Bu da dilimizin kurallarını ve anlatım ilkelerini iyi bilmemize bağlıdır. Dilin kurallara ve anlatım ilkelerine aykırı kullanılmasından kaynaklanan bozukluklara **anlatım bozukluğu** denir.

Anlatım bozukluklarının çeşitli nedenleri vardır. Şimdi bunlar üzerinde ayrıntılıca duralım:

A. GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI

İyi bir cümle yeterince sözcükten oluşur. Başka bir deyişle, gereksiz sözcük içermez. Buna **duruluk** denir. Duruluğu sağlamak için anlatıma katkısı olmayan sözcükleri kullanmamak gerekir. Yoksa anlatım bozuk olur. Cümlelerin duruluğunu bozan etkenleri şu başlıklar altında ele alabiliriz:

1. Cümlede Anlama Katkısı Olmayan Sözcükler Kullanılması

İşe gidiş saatlerinde durak yeri çok kalabalık oluyor.

*Aramızdaki **mevcut** sorunları çözelim.*

*Bu **karşılıklı** tartışmaya son verin artık.*

2. Eş Anımlı Sözcüklerin Aynı Cümlede Kullanılması

*Her zaman böyle **öfkeli, sinirli** midir?*

*Kurtuluş Savaşı'nı ne **güç** ve **zor** koşullarda kazandığımızı unutmayalım.*

3. "Etmek, Olmak" Yardımcı Fiillerinin Gereksiz Kullanılması

*Kadıncağız yine **hasta olmuş**.* (Yanlış kullanım)

*Kadıncağız yine **hastalanmış**.* (Doğru kullanım)

*Ondan **kuşku ettiğim** için çok utanıyorum.* (Yanlış kullanım)

*Ondan **kuşkulandığım** için çok utanıyorum.* (Doğru kullanım)

B. AÇIKLIĞI BOZAN KULLANIMLAR

Anlatılanların kolayca anlaşılır olmasına **açıklık** denir. Bir cümleden farklı anlamlar çıkarılıyorsa, o cümle açık değildir. Cümlelerin açıklığını bozan etkenleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sözcüklerin Uygun Yerde Kullanılmaması

Sözcüklerin uygun yerde kullanılmamasıyla ilgili anlatım bozuklukları, genellikle sıfatlarla zarfların yanlış kullanımından kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim:

Birçok işçi sigortasız iş yerlerinde çalıştırılıyor. (Yanlış)
Birçok işçi iş yerlerinde sigortasız çalıştırılıyor. (Doğru)

Yeni evden çıkmıştım ki telefon çaldı. (Yanlış)
Evden yeni çıkmıştım ki telefon çaldı. (Doğru)

2. Karşılaştırmaların Yanlış Kullanılması

- *Babama göre annem tutumlu.*

Bu cümleden de iki anlam çıkarılabilir:

- *Babamın düşüncesine göre annem tutumlu.*
- *Annem, babamdan tutumlu.*

Bu durumda, anlatılmak istenen neyse, cümle ona göre kurulmalıdır.

3. Zamirlerin Eksik ya da Yanlış Kullanılması

- *Sınıf başkanı, Oya'yı sınıfta olduğu hâlde yoklama listesinde yok göstermiş; onu uyarmalıyım.*

Bu cümledeki "onu" zamirinin "sınıf başkanı"nın mı, yoksa "Oya"nın mı yerine kullanıldığı belli değildir. İşte burada olduğu gibi, bir zamiri iki adın yerini tutacak biçimde kullanmak açıklığa engel olur. Söz konusu cümle anlatılmak istenene göre şu biçimlerde kurulabilir:

- *Sınıf başkanını uyarmalıyım; Oya'yı sınıfta olduğu hâlde yoklama listesinde yok göstermiş.*
- *Oya'yı uyarmalıyım, sınıf başkanı onu sınıfta olduğu hâlde yoklama listesinde yok göstermiş.*

4. Noktalama İşaretlerinin Eksik ya da Yanlış Kullanımı

- *Yaralı, hemşireye yalvarırcasına baktı.*

Yaralı hemşireye, yalvarırcasına baktı.

- *Oku, baban gibi cahil kalma.*

Oku baban gibi, cahil kalma.

C. AKLA UYGUN OLMAYAN KULLANIM

Bir cümle biçimsel yönden olduğu kadar mantıksal açıdan da doğru olmalıdır. Bir başka deyişle, bir cümle biçimsel açıdan doğru, mantıksal açıdan yanlışsa, o cümlelerin anlatımı bozuk demektir. Cümlelerin akla uygun olmayışı çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Bunları şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

1. Bilgi Yanlışları

Yanlış bilgi aktarımı cümlede anlatım bozukluğuna neden olur:

- *İstanbul 29 Mayıs 1553'te fethedildi.*

Bu cümle yanlıştır. Doğrusu şu biçimdedir:

- *İstanbul 29 Mayıs 1453'te fethedildi.*

Bilgi yanlışına düşmemenin yolu, kişinin bilmediği konulara girmemesidir.

2. Benzetme Yanlışları

Benzetmede benzeyenle kendisine benzetilen arasında yanlış ilgi kurmak cümlelerin akla uygunluğuna aykırıdır:

- *Ezgi, keçi gibi kurnazdır.*

Keçi, dilimizde “kurnazlığın” değil; “inatçılığın” simgesi olarak kullanılır. Bu durumda cümlelerin şöyle olması gerekir:

- *Ezgi, keçi gibi inatçıdır.*

3. Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması

Aynı cümlede çelişen sözcükleri birlikte kullanmamak gerekir. Aşağıdaki cümleleri inceleyelim:

- *Onunla aramızda aşağı yukarı tam üç yaş var.*

Bu cümlede, yaklaşıklık bildiren “aşağı yukarı” ikilemesiyle kesinlik bildiren “tam” sözcüğünün birlikte kullanılması yanlıştır. Cümle şu biçimlerde kurulmalıdır:

- *Onunla aramızda tam üç yaş var.*
- *Onunla aramızda aşağı yukarı üç yaş var.*

*****

- *Bu maç kesinlikle berabere bitebilir.*

Bu cümlede, ya “kesinlikle” sözcüğü çıkarılmalıdır ya da “bitebilir” yerine “biter” denilmelidir:

- *Bu maç berabere bitebilir.*
- *Bu maç kesinlikle berabere biter.*

Ç. SÖZCÜKLERİN BİRBİRİYLE KARIŞTIRILMASI VE ANLAMINA DİKKAT EDİLMEYEN KULLANILMASI

Çoğu kez, anlamları farklı bazı sözcükler kökçe ya da sesçe birbirine benzediği için yanlış kullanılmaktadır. Bazen de cümlede kullanılan sözcükler, anlamı iyi bilinmediği için yanlış seçilmektedir. Dolayısıyla bu durumlar anlatım bozukluklarına neden olmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde koyu yazılı sözcüklerin kullanımını inceleyelim:

- *çiy yumurtadan hoşlanır.*

Bu cümlede “çiy” sözcüğü değil, “çiğ” kullanılmalıdır. Çünkü “çiy”, “havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde ya da bitkilerde toplanan küçük su damlaları”dır. “Çiğ” ise “pişmemiş ya da az pişmiş” anlamındadır. Öyleyse cümlelerin doğru biçimi şudur:

- *çiğ yumurtadan hoşlanır.*

*****

- *Bulutlar gökyüzünü kapsadı.*

Bu cümlede de “kapsamak” sözcüğü yerine “kaplamak” kullanılmalıdır. Çünkü “kapsamak”, “içine almak” anlamındadır. “Kaplamak” ise “her yanını örtmek” anlamına gelmektedir. Öyleyse cümlenin doğru biçimi şudur:

- *Bulutlar gökyüzünü kapladı.*

D. TAMLAMA YANLIŞLARI

Ad ve sıfat tamlamalarının yanlış kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları vardır.

Bunları inceleyelim:

1. Ad Tamlamasıyla İlgili Yanlışlar

- Tamlayan-Tamlanan Eksikliği

Kişiler düşünceleri birbirinden farklı olabilir. (Yanlış)

Kişilerin düşünceleri birbirinden farklı olabilir. (Doğru)

- Tamlayanın Eksik Kullanılması

Virgüllerle sıralanmış ya da bağlaçlarla bağlanmış cümlelerde gerektiği hâlde tamlayanın kullanılmaması açıklığı önler; dolayısıyla anlatım bozukluğuna yol açar.

Sınıfımıza yeni bir kız öğrenci geldi, mevcudu çoğaldı.

Bu cümlede “mevcudu” sözcüğünün başına bir tamlayan getirilmemesi, anlatım kapalılığına neden olmuştur. “Mevcudu çoğalan”ın kızlar mı, yoksa sınıf mı olduğu belli değil. Anlatılmak istenene göre, cümle şu biçimlerde olmalıdır:

Sınıfımıza yeni bir kız öğrenci geldi, kızların mevcudu çoğaldı.

Sınıfımıza yeni bir kız öğrenci geldi, sınıf mevcudu çoğaldı.

- Tamlayan ile Tamlananın Birbirine Uygun Kullanılmaması

Kimi zaman bir tamlananın birden fazla tamlayanı olabilir. Bu tür kullanımlarda tamlayan ile tamlanan arasında uyum sağlanamaması, anlatım bozukluğuna neden olur.

Benim ile onun düşüncesi örtüşmüyor. (Yanlış)

Benim düşüncem ile onun düşüncesi örtüşmüyor. (Doğru)

- Belirtisiz Ad Tamlamalarında Açıklayıcı Sözlerin Yanlış Yerde Kullanılması

eğitici çocuk filmi (Doğru)

çocuk eğitici filmi (Yanlış)

yeni bulaşık makinesi (Doğru)

bulaşık yeni makinesi (Yanlış)

2. Sıfat Tamlamasıyla İlgili Yanlışlar

Toplantı üç günlerdir devam ediyor. (Yanlış)

Toplantı üç gündür devam ediyor. (Doğru)

Aradan birçok yıllar geçti. (Yanlış)

Aradan birçok yıl geçti.

E. CÜMLENİN KURULUŞUYLA İLGİLİ YANLIŞLAR

1.Yüklem Yanlışıları:

Basketbolu az, futbolu ise hiç sevmem.(Yanlış)

Basketbolu az severim, futbolu ise hiç sevmem.(Doğru)

*****

Markalı ve ezik olmayan tüpleri kullanmalıyız.(Yanlış)

Ezik olmayan, markalı tüpleri kullanmalıyız.(Doğru)

2.Özne Yanlışıları:

Özne yanışıları, cümlede özne bulunmaması ya da özne olamayacak bir sözcüğün özne gibi kullanılmasından kaynaklanmaktadır:

- *Herkes sorumluluğunu biliyor, görevini aksatmıyor.*

Bu cümlede de cümlenin virgülden sonraki kısmında bir başka özne kullanılmayışı anlatım bozukluğuna neden olmuştur. Çünkü “herkes” öznesi “biliyor” ve “aksatmıyor” yüklemelerinin ortak öznesi olarak kullanılmış. Bu özne; “biliyor” yüklemi için uygunken “aksatmıyor” için uygun değildir. Cümlenin ikinci kısmına uyan özne; “kimse, hiç kimse, hiçbiri” sözcüklerinden biridir. Öyleyse cümle, “Herkes sorumluluğunu biliyor, **kimse** görevini aksatmıyor.” biçiminde olmalıdır.

ÇALIŞMA SORULARI:

1. Oraya gidersen, Etnografya ya da Kurtuluş Savaşı müzelerini gezmelisin.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Yanlış bağlaç kullanılmasından
- B) Koşul cümlesi olmasından
- C) Nesnenin yanlış yerde bulunmasından
- D) Yüklem gereklilik kipinde olmasından
- E) Ad tamlamasının gereksiz kullanılmasından

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Belki de olay çıkarmak için değil, kendini savunmak için böyle davrandı.
- B) Eminim ki adam güç durumda olmasaydı belki de parayı almazdı.
- C) Kim bilir, belki önemli bir işi çıkmıştır.
- D) Belli olmaz ki belki sizinle birlikte gitmek ister.
- E) Bilmiyorum, belki akşama doğru gelir.

3. Bunun nedeni yaşamın artık insanları bencilleştirmesindedir.

Bu cümlenin anlatım bozukluğu aşağıdakilerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “Bunun nedeni” yerine “Bunun sebebi” getirilerek
- B) “yaşamın” yerine “hayatın” getirilerek
- C) “bunun” sözcüğü cümleden çıkarılarak
- D) “artık” sözcüğü cümleden çıkarılarak
- E) “bencilleştirmesindedir” yerine “bencilleştirmesidir” getirilerek

